

Η ΒΟΜΒΑΡΔΑ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΑΜΥΝΤΙΚΟ ΟΠΛΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΚΑΤΑ ΤΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

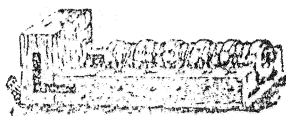
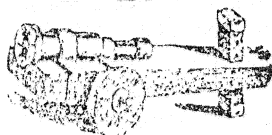
Της Δρος Αικατερίνης Χ. Αριστείδου

Η βομβάρδα ή μπομπάρδα ήταν πολεμική μηχανή — είδος καταπέλτη, που με τη βοήθεια σχοινίων και ελατηρίων εκσφενδόνιζε ογκώλιθους μεγάλου βάρους. Χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους Άγγλους στη μάχη του Κρεσού το 1346. Αυτή χρησιμοποιήθηκε κυρίως ως πολιορκητική μηχανή προετοιμάζοντας τον ερχομό των πυροβόλων κανονιών. Βομβάρδα ήταν και το πρωτόγονο κανόνι του 15ου αιώνα, το οποίο κατασκευάζονταν από σιδερένια ελάσματα που συγκρατούνταν με στεφάνια διατρήματος 50 εκατοστομέτρων. Το πυροβόλο αυτό είχε μπούκα 50 εκατοστών και εκσφενδόνιζε σιδερόμπαλες βάρους 200—300 περίπου κιλών.

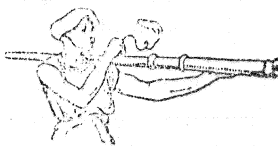
Με την ονομασία βομβάρδα αποδίδονται ακόμη δυο όροι, εκ των οποίων ο πρώτος αποτελεί ναυτικό όρο και εκφράζει τύπο ελαφρού ιστιοφόρου*, ενώ ο δεύτερος αποτελεί μουσικό όρο που αναφέρεται σε ξύλινο πνευστό μουσικό όργανο**. Εδώ όμως θα ασχοληθούμε με τη βομβάρδα ως όρο του πυροβολικού, γιατί αυτή αποτελούσε ένα από τα βασικά όπλα στην Κύπρο κατά το μεσαίωνα. Το όπλο αυτό χρησιμοποιήθηκε για την υπεράσπιση αμυντικών οχυρών στη Λευκωσία, στην Αμμόχωστο, στην Κερύνεια και σ' άλλα μέρη του νησιού.

Η χρήση και η σημασία της βομβάρδας θα πρέπει να εξεταστεί σε συνάρτηση με το επίπεδο ανάπτυξης της πολεμικής τεχνικής. Κατά το μεσαίωνα και μετά, μέχρι το 19ο αιώνα, δεν ήταν δυνατό να εκτελείται βομβαρδισμός με τη σύγχρονη έννοια καθ' όσο, πρώτο, δεν υπήρχε αεροπλοΐα και, δεύτερο, τα στρατεύματα του πεδίου δεν παρακολουθούνταν από βαρύ πυροβολικό. Ο βομβαρδισμός εκτελείτο

μόνο από τα πυροβόλα του στόλου με μοναδικό σκοπό να επιφέρει σημαντικές καταστροφές στις παράκτιες πόλεις. Επειδή, ο βομβαρδισμός απέβλεπε στην εξυπηρέτηση τόσο επιθετικών όσο και αμυντικών σκοπών, αυτό συχνά εκτελείτο και από ξηράς.

1) Βομβάρδες του 15ου αιώνα

2) Μικρή φορητή βομβάρδα

Για την αντιμετώπιση των σοβαρών κινδύνων που ήταν δυνατόν να προκαλέσει ένας ενδεχόμενος βομβαρδισμός, είτε αυτός γινόταν από την ξηρά είτε από τη θάλασσα, όλα τα κράτη κατά το μεσαίωνα και ιδιαίτερα εκείνα των οποίων οι σημαντικότερες πόλεις περιβάλλονταν από τείχη, είχαν στην υπηρεσία τους εξειδικευμένα πρόσωπα στη χρήση των βομβάρδων τα οποία αποκαλούνταν πυροβολητές ή κανονιέρηδες αλλιώς «bombardieri». Αποστολή των πυροβολητών ήταν η προσφορά υπηρεσιών για την άμυνα των πόλεων μέσω της υπεράσπισης των τειχών και άλλων οχυρωματικών έργων.

Οι πυροβολητές δεν ήταν μόνο πολύ χρήσιμοι ή μάλλον απαραίτητοι αλλά και δύσκολα εξευρίσκονταν. Συχνά μάλιστα τα διάφορα μεσαιωνικά κράτη ήταν αναγκασμένα να τους αναζητούν σε διάφορες χώρες του εξωτερικού. Αυτοί προσλαμβάνονταν ως μισθοφόροι και αμείβονταν ακριβά. Ο αριθμός των πυροβολητών που χρειαζόταν το κάθε κράτος εξαρτόταν από την έκταση των τειχών και των άλλων οχυρών που έπρεπε να προστατεύσει. Με επιστολή του που έστειλε στη Βενετία ο Καπετάνιος της Αμμοχώστου Bartolomeo Minio την 1η Οκτωβρίου του 1499 ζητά να σταλούν στην Κύπρο 200 τουλάχιστο Ιταλοί στρατιώτες. Σ' αυτή αναφέρει επίσης ότι τότε στη δύναμη του υπήρχαν πέντε πυροβολητές (bombardieri) από τους οποίους όμως οι τέσσερεις ελάχιστα άξιζαν, ενώ ο πέμπτος που ονομαζόταν Tomaso da Brexa, παρόλο που ήταν άρρωστος, ήταν άριστος. Επτά χρόνια αργότερα (στις 23 Δεκεμβρίου 1506) ο ίδιος πυροβολητής, αφού του ζητήθηκε από τις Βενετικές αρχές του νησιού, δίνει συμβουλές για την επισκευή ενός μεγάλου μέρους των τειχών της Αμμοχώστου.

Στην ίδια επιστολή του (της 1ης Οκτωβρίου) ο Καπετάνιος της Αμμοχώστου ζητά από τη Βενετία να στείλει στην Κύπρο σιδερόμπαλες (balote di fero) για τις ανάγκες των βομβάρδων που ήταν εγκαταστημένες στο νησί. Ο Ιταλός Paolo Paruta που έγραψε την ιστορία του πολέμου για την κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους (Storia della Gkerra di Cipro) δίνοντας πληροφορίες για τα τείχη της Λευκωσίας, αναφέρει ότι για την υπεράσπιση της πόλης σ' αυτά υπήρχε χώρος για τέσσερεις βομβάρδες και 2000 στρατιώτες.

Στην υπηρεσία της μισθοφόρου στρατιάς κατά το μεσαίωνα είχε και η Ραγούζα από το 14ο αιώνα. Ο αριθμός τους έφθανε συνήθως τους 200 αλλά κάποτε και τους 400 ανάλογα με τον κίνδυνο που

διέτρεχε η χώρα. Οι μισθοφόροι αυτοί διαιρούνταν σε δυο κατηγορίες: εκείνους που προορίζονταν για τον τακτικό μισθοφορικό στρατό, τους αποκαλούμενους "barabante" και τους πυροβολητές (bombardieri). Ενώ τους barabante προσλάμβανε συνήθως κατά ομάδες και τους αναζητούσε μέσω της διπλωματικής της υπηρεσίας, η πρόσληψη των πυροβολητών γινόταν ύστερα από προσωπική αίτηση των ιδίων. Μάλιστα ζητούσε και συστάσεις γι' αυτούς. Οι περισσότεροι κανονιέρηδες της Ραγούζας ήταν Ιταλοί και Σκωτσέζοι. Προς αυτούς η Κυβέρνηση φαίνεται ότι έτρεφε και τη μεγαλύτερη εμπιστοσύνη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στις 12 Νοεμβρίου του 1577 η Γερουσία της Ραγούζας συζήτησε το θέμα της πρόσληψης ενός Κυπρίου πυροβολητή που ονομαζόταν Πέτρος Σκουαρκιαλούπης (Petrus Squarcialupi).

Τελικά η πρόσληψή του Σκουαρκιαλούπη δεν κατέστη δυνατή γιατί το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας ήταν 10 υπέρ και 17 κατά. Όμως, το ότι η Γερουσία της Ραγούζας εκλήθη να αποφασίσει για το θέμα αυτό, τούτο πιστοποιεί ότι στην Κύπρο υπήρχαν ικανοί πυροβολητές που μετά την κατάληψη του νησιού από τους Τούρκους αναγκάστηκαν να ζητήσουν να προσληφθούν ως πυροβολητές στην υπηρεσία άλλων κρατών.

Η οικογένεια Σκουαρκιαλούπη καταγόταν από τη Φλωρεντία, αλλά κατοικούσε για πολλά χρόνια στην Αμμοχώστο, έτσι που ο Στρατηγός Άγγελος Γάττος, του οποίου το έργο Διήγησις της τρομεράς πολιορκίας και αλώσεως της Αμμοχώστου κατά το έτος 1571, αποτελεί την καλύτερη πηγή για την πολιορκία και την πτώση της Αμμοχώστου, γιατί έλαβε και ο ίδιος ενεργό μέρος στην υπεράσπιση της, κατατάσσει τα μέλη της μεταξύ των Ελλήνων υπερασπιστών της πόλης. Ο Γάττος αναφέρει ότι μέλη της οικογένειας αυτής, ο Γεώργιος και ο Δάρδανος Σκουαρκιαλούπης ήταν στρατηγοί και διαδραμάτι-

σαν εξέχοντα ρόλο στην υπεράσπιση της Αμμοχώστου. Μάλιστα ο Γεώργιος Σκουρκαλιούπης αναφέρεται μεταξύ των αρχηγών του λαού που πέθαναν κατά την πολιορκία από ασθένεια. Ο Cicogna, στο έργο του *Nelle iscrizioni Veneziani*, (VI, σ.637), αναφέρει ότι ο Δάρδανος Σκουρκαλιούπης ήταν πιστός συνεργάτης του Βραγαδίνου, έμεναν μάλιστα μαζί στην ίδια οικία και ότι ήταν πάντα έτοιμος να του προσφέρει τις υπηρεσίες του με κάθε τρόπο.

Τέλος στη σειρά των πυροβόλων βομβάρδων υπήρχε και η φορητή βομβάρδα, που μεταφερόταν και χειριζόταν από δυο άνδρες, που τη στιγμή της βολής τη στήριζαν σε δίκρανο.

Στον αιώνα μας οι βομβάρδες εμφανίστηκαν στον Α Παγκόσμιο πόλεμο. Αποτελούσαν εμπροσθογεμή πυροβόλα που εκτόξευαν βόμβες με πολύ καμπύλη τροχιά και σε μικρή απόσταση. Στο Β Παγκόσμιο πόλεμο οι βομβάρδες παραμερίστηκαν από τα βομβοβόλα.

* Τύπος ελαφρού ιστιοφόρου, χωρίς κουπαστή, με δυο κατάρτια του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα. Τα πανιά της πλήρης του ήταν όμοια με εκείνα της γαλέτας, ενώ της πρύμνης του ήταν όμοια με εκείνα της βρατσέρας. Δεν είχε θώρακα και επίσημα ονομαζόταν «γαυολοιβυρνίς». Ανήκε στην κατηγορία των εμπορικών πλοίων, αλλά χρησιμοποιήθηκε και για πολεμικούς σκοπούς. Την ονομασία του (γαλλ. *bombarde*, ή *galiote* a *bombe*, αγγλ. *bomb—vessel*) την πήρε από ειδικά βομβοβόλα κανόνια. Αρκετά τέτοια πλοία υπήρχαν τόσο στο στόλο του Χάυντ Πάρκερ (Sir Hyde Parker) όσο και στο στόλο του Άγγλου ναυάρχου Νέλσωνα κατά το βομβαρδισμό της Κοπεγχάγης στις 2 Απριλίου του 1801.

** Ξύλινο πνευστό μουσικό όργανο του Μεσαίω-

να (γαλλ. *bombarde*, γερμ. *Bombart*, *Bommer* ή *Pommer*) με καλαμμένα γλωπτίδα. Τούτο κατασκευαζόταν σε διάφορα σχήματα και ήταν γνωστό με πολλές προσωνυμίες: βομβαρδίνιο, το μικρότερο όλων, βομβάρδο πίκολο, με μεσόφωνο όργανο, βαμβάρδο Νικόλο η μπασέτο που αντιστοιχούσε με την οξύτητα του τενόρου και βομβάρδο ή μέγα βομβάρδο, που ήταν και το βαθύτερο της οικογένειας αυτής. Από τη βομβάρδα κατασκευάστηκε το 16ο αιώνα ο βαρύαυλος. Τον ίδιο αιώνα οι Γερμανοί αποκαλούσαν βομβάρδα τις βαθείες χορδές του λαούτου, κάποτε μάλιστα και τη βαθύτερη φωνή πολυφωνικής σύνθεσης.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Archivio di Stato di Venezia. Κρατικό Αρχείο Ραγούζας, Acta Consilli Rogatorum. Marino Sanuto, *Diarii*, II, Venezia, 1879. P. Paruta, *Storia Della Guerra di Cipro*, Siena, 1827. Cicogna, *Nelle iscrizioni Veneziani*, VI. C. D. Cobham, *Excerpta Cypria*, Cambridge 1908. G. Hill, *A History of Cyprus*, vol.III, Cambridge 1948. Αικατερίνης Χ. Αριστείδου, *Ανέκδοτα έγγραφα της Κυπριακής Ιστορίας από το αρχείο της Ραγούζας* (ΙΣΤ αι.), Κ.Ε.Ε., VII, Λευκωσία, 1980. S. Razzi, *La storia di Ragusa*, Ragusa 1903. T. Macan, *Dubrovnacki bavaranti u XVI stoljecu*, *Anali H.I.D. Dubrovnik*, 1961. Άγγελου Γάττου, *Διήγησις της τρομεράς πολιορκίας και αλώσεως της Αμμοχώστου κατά το έτος 1571*, Λευκωσία, 1972. Ν. Γ. Κυριαζή, *Δυο σταθμοί της ιστορίας της Κύπρου*, *Κυπριακά χρονικά*, έτος ΙΒ, τεύχ. Α, Ιαν—Μάρτιος 1936. *Encyclopaedia Britannica*, *Micropaedia* vol. II, *Macropaedia*, Vol. 8, USA, 1974. Γ. Ι. Κοτσοβίλλη, *Περί εξαρτισμού των πλοίων*, Ερμούπολις, 1894.

Δρ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Χ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ